

בראשית פרק לז

(י) וַיִּסְפֹּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחָיו וַיַּגִּיעַ בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאֶמֶן וְאָחִיךָ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אַרְצָה: (יא) וַיִּקְנְאוּ בּוֹ אָחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָר: (יב) וַיֵּלְכוּ אָחָיו לְרַעוּת אֶת צֹאן אֲבִיהֶם בְּשָׂכָם:

רש"י

(י) **ויספר אל אביו ואל אחיו** - לאחר שספר אותו לאחיו חזר וספרו לאביו בפניהם: **ויגער בו** - לפי שהיה מטיל שנאה עליו: **הבוא נבוא** - והלא אמך כבר מתה. והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה, שגדלתו כאמו. ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים. ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו', כשם שאי אפשר באמך כך השאר הוא בטל: (יא) **שמר את הדבר** - היה ממתין ומצפה מתי יבא, וכן (ישעיה כו ב) שומר אמונים וכן (איוב יד טז) לא תשמור על חטאתי, לא תמתין: (יב) **לרעות את צאן** - נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עצמן:

רמב"ן
ויספר אל אביו - סיפר החלום הזה לאביו ולא הראשון, כי הוא עצמו המכיר בפתרונו, כי השמש ירמוז לאביו, והוא גער בו. וטעם ואל אחיו - פעם שנית, כי יספר אותו לאביו בפני אחיו. והוא גער אותו לשכך חמתם מעליו. וטעם מה החלום הזה אשר חלמת - כמו מה אדם ותדעהו (תהלים קמד ג), כלומר מה החלום הזה, אינו כלום שתגיחנו, כי אינם אלא דברים בטלים. או טעם הגערה לומר איך נשאך לבך לחלום החלום הזה, אין זה כי אם גובה לב ונערות שיעלו דברים כאלו על לבבך, כענין שנאמר בחלומות (דניאל ב כט) רעיונך על משכבך סליקו. וכתוב (שם ד ב) והרהורין על משכבי: **הבוא נבוא אני ואמך** - והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים

לבלהה שגדלתו כאמו. ורבותינו (ברכות נה א) למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים, ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו בכך, אמר לו כשם שאי אפשר באמך כך הכל בטל, לשון רש"י: ולפי דעתך, כי בעת שירד יעקב למצרים כבר מתה בלהה גם זלפה, כי הכתוב אמר בספור שבעים נפש (להלן מו כו) מלבד נשי בני יעקב, ולא הזכיר "מלבד נשיו ונשי בניו". ואם תאמר כי בעבור היותם פילגשים לא רצה לומר "לבד מנשי בני יעקב ופילגשיו", הנה כתוב נשי אביו. ורחוק הוא שיהיה הירח רמז לפילגשו: אבל ענין החלום, כי השמש רמז ליעקב, והירח רמז לבניו וכל נשיו שבהן היו תולדותיו, וירמוז כי כל תולדותיו ישתחוו לו, והם כל שבעים נפש יוצאי ירכו, כי כולם השתחוו בבואם אליו. ואחד עשר כוכבים, אלו אחיו אשר השתחוו לו בפני עצמן טרם בא אביהם, כדכתיב (להלן מג כו) ויבא יוסף הביתה ויביאו לו את המנחה אשר בידם הביתה וישתחוו לו אפים ארצה:

ספר משכיל לדוד

(י) **הבא נבא וכו' והוא לא היה יודע וכו'.** לפי"ז משמע שתמיהת יעקב היא תמיהה קיימת ולא היה להוציא מלב בניו לבד דהא השתא אכתי לא קס"ד הא דאין חלום בלא דברים בטלים וא"כ כיון דלדידיה א"א באמו לפי שכבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים לבלהה א"כ ממילא כשם שזה שקר כך הכל שקר אבל זה א"א כלל שהרי כתיב אח"כ ואביו שמר את הדבר אלא אמיתות הענין דפי' ראשון זה הוא מהמדרש דהכי איתא התם כך היה אביו יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו וכו' ולא היה יעקב אביו יודע שהדבר מגיע וכו' עכ"ל. הרי שאף המדרש סבור שהכל היה להוציא מלב בניו אלא דסבור שבדעתו של יעקב היה שיתקיים גם באמו ע"י תחיית המתים וניחא ליה למימר הכי ולא לומר דלעולם היה יודע שתתקיים ע"י בלהה אלא שנתכוון להוציא מלב בניו משום דדייק המדרש דא"כ הכי הול"ל הנבא אני וכו' ומאי כפל הדברים הבא נבא ע"כ הכי ר"ל הבא תחילה שתחזור אמך לבא לעולם הזה ע"י תחיית המתים ושוב נבא כלנו להשתחוות כן היה בלבו וכוונתו לומר זה אלא שאמרו בלשון גערה ותמיהה להוציא מלב בניו דודאי לא תיסק אדעתיהו הא דתחיית המתים וממילא יאמרו כשם שא"א באם כך הכל בטל ולא יתקנאו בו כל זה לפי שיטת הב"ר אבל הש"ס דיין בברכות עבר בדרך אחרת דלעולם אמך ר"ל אם ממש ולא סבר יעקב שיבא תחית המתים בימיו ודיק דהבא נבא לא דרשי שדברה תורה כלשון ב"א. א"י לומר כשם שא"א ביאת אמך כך א"א לכל הביאות ואמר כן להוציא מלב בניו אבל האמת דסבר יעקב דהאם אה"י דבטל הוא ומ"מ השאר קיים דאין חלום וכו' והראיה שידע יעקב דאין חלום בלא וכו' ממאי דאיתא בזה בפרשת ויצא על פסוק וידר יעקב וכו' א"ה כיון דכלו האי אבטח ליה קב"ה אמאי לא האמין דאמר אם יהיה אלהים וכו' אלא אמר יעקב חלמא וחלמנא ומנייהו קשוט ומנייהו לא קשוט וכו' ועוד מבאר הדבר בפי' זו על פי' ויחלום וכו' ת"ח כל חלמא דאיהו כדקא יאות מהאי דרגא קא איתא וע"ד לית חלמא דלא יתערבון בהדיה מילין כדיבן כמה דאיקימנא ובג"כ מנייהו קשוט ומנייהו כדיבן ולית ליד חלמא דלא אית ביה מהאי גיסא ומהאי גיסא וכו' עכ"ל. הרי דכיון דידע יעקב דמנייהו קשוט ומנייהו כדיבן ידע נמי דלית לך חלמא דלא יתערבון וכו' דהיינו הך. ולפי דרכנו אתה למד דמאי דמסיים רש"י ויעקב נתכוון וכו' קאי על כל ב' הפירושים בין לשיטת הב"ר ובין לשיטת הש"ס:

מסכת ברכות דף נה ע"א – ע"ב

אלא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כשם שאי אפשר לבר בלא תבן - כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. אמר רבי ברכיה: חלום, אף על פי שמקצתו מתקיים - כולו אינו מתקיים, מנא לן - מיוסף דכתיב (בראשית ל"ז) והנה השמש והירח וגו' וההיא שעתא אמיה לא הות.

בראשית רבה - פרשה פד

[יב] ויקנאו בו אחיו ואביו שמר, א"ר לוי נטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום, א"ר חייא רבה ואביו שמר את הדבר ורוח הקודש אומרת שמור את הדברים שעתידין הדברים ליגע, ר' לוי בשם רבי חמא בר חנינא אמר כך אבינו יעקב סבר וראה דברים ממשמשין ובאין, אמר אם נתבקרה פינקסו מה יכול אני לעשות.

בראשית פרק לז

(כ) ועתה לכו ונהרְגוּהוּ וְנִשְׁלַחְהוּ
בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאֶמְרְנוּ חַיָּה רָעָה
אֲכָלְתָהּ וְנִרְאָה מֵהָיָה חַלְמָתִיו :
(כא) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם
וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנְנוּ נַפְשׁוֹ : (כב) וַיֹּאמֶר
אֶלְהֵם רְאוּבֵן אֵל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ
אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וַיֵּד
אֵל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם
לְהַשִּׁיבוֹ אֶל אָבִיו :

רש"י

(כ) ונראה מה יהיו חלומותיו - אמר ר' יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקודש אומרת כן. הם אומרים נהרגו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי. ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו מכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו: (כא) לא נכנו נפש - מכת נפש זו היא מיתה: (כב) למען הציל אותו - רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם, אמר אני בכור וגדול שבכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי:

ספר משכיל לדוד

(כב) למען הציל וכו' רוח הקודש וכו'. דק"ל למה הוצרך לכתוב למען הציל וכו' פשיטא דכיון שאומר שלא יכוחו נפש שבזה היה מצילו מהם לכך פי' דרוח הקודש וכו' כלומר דאיכא למידק יתורא בכתוב למען הציל וכו' להשיבו אל אביו דהיינו הך ובחד מנייהו הוה סגי אלא דקמ"ל קרא דבשביל שני דברים אמר כן ראובן לא משום שהיה אוהב את יוסף דלעולם איהו נמי הוה סני ליה אלא היה מתיירא מן החטא דאף על פי שהוא לא יסייע בהריגתו אפ"ה לא ינצל בשביל זה מהעונש לפי שלהיותו גדול שבכלם היה בידו למחות בהם וידוע שכל מי שיש בידו למחוח ואינו מוחה הוא נתפס בשבילם זאת ועוד אחרת היה חושש שמא יודע הדבר לאביו שהרגוהו ויתלה כל הסרחון עליו באמרו שהוא רצה להרגו טפי מכלהו שהיה מתקנא מחמת הבכורה שניטלה ממנו וניתנה ליוסף כדכתיב וחללו ביצועי אביו כו' וז"ש רש"י שלא אמר זאת אלא להציל אותו וכו' ולא מחמת אהבה ורק להציל אותו וכו' ומסיים אמר אני בכור כלומר וא"כ אם יתגלה הדבר לאביו יאמר שאני עשיתי כן מפני הבכורה ואפ"ה לא יודע הדבר לאביו אפ"ה אני גדול שבכלם וכל מי שיש בידו למחות וכו' אם כן עכ"פ בין למעלה בין למטה לא יתלה הסרחון אלא בי ובה מובן שפיר כפל הלשון שבדב' רש"י אני בכור וגדול וכו' דפשיטא שכיון שהוא בכור ידוע שהוא הגדול ולדרושנו ניחא, והשתא יש להבין לישנא דקראי וישמע ראובן ויצילהו מידם ויאמר לא נכנו נפש כלומר אמר ראובן בלבו בודאי אני אהיה ניצול מהחטא בפועל שאני לא אסייע כלום בהריגתו וזהו לא נכנו דפי' שהם יכוחו אבל אני לא אהיה עמהם, ומיהו אפ"ה איני ניצול לא מהעונש בב"ד של מעלה ולא מאבי מטעמי דאמרן ולכך ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם ולא כתיב אל נשפכה דם אלא אל תשפכו ובתר הכי מפי' קרא למה אמר כן למען הציל אותו מידם שלא יהיה הוא נתפס על ידם כדאמרן, ועוד להשיבו אל אביו כדי שלא יתלה הסרחון בו. ומ"ש במדרש שא"ל הקדוש ברוך הוא לראובן אתה פתחת בהצלת נפשות תחילה חייך שאין מפרישין ערי מקלט בתחילה אלא בחלקך שנאמר את בצר וכו' יש לפרש הכוונה שראובן לא עשה כמו יהודה דאף על גב דאיהו נמי אמר מה בצע כי נהרוג וכו' מכל מקום לא אמר כן אלא בשעת מעשה אחר שכבר נמסר יוסף בידם מה שאין כן ראובן שלא המתין שיבאו לידי מעשה אלא בתחילה קודם שבא יוסף אף על פי שעדיין לא היה צריך מכל מקום נזדרז להציל קודם הצורך חייבך דהכי נמי בערי מקלט יפרישו בתחומך תחילה קודם הצורך שהרי ידוע שהערים שהפריש משה לא היו קולטות עד שנבדלו אותן שבארץ כנען כדאיתא במכות והביאו רש"י בפרשת ואתחנן:

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישב סימן יג

[יג] [וירד יהודה]. מה כתיב למעלה מן הענין, ויאמר לו לך נא ראה [את שלום אחיך ואת שלום הצאן] (בראשית לו יד), וכי הצאן יודעות, מהו שלום שאמר לו את שלום הצאן, אמר ר' אייבו צריך אדם שיהא מתפלל על מי שהוא משביר אותו, לפי שהיה יעקב משתכר מצאנו ואוכל החלב ולובש הגז, לפיכך נצרך לשאול בשלומן, לכך נאמר את שלום אחיך ואת שלום הצאן. והשיבני דבר, הם אמרו טרוף טרוף יוסף (בראשית ל"ז לג). וישלחהו מעמק חברון, וכי יש עמק בחברון, והלא כולה עליה היא, שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון (במדבר יג כב), וכן הוא אומר עלו זה בנגב ועליתם ההר (במדבר י"ג יז), וכאן הוא אומר מעמק חברון, אמר ר' יוחנן (מעיינה) [מעצה] עמוקה שנטל הקב"ה בינו ובין עצמו, בין הבתרים עם אברהם. וימצאהו איש מלאך. והנה תועה. אי"ל המלאך ואין אתה יודע שאתה הולך לתעות, אי"ל את אחי אנכי מבקש וגו'. ויאמר האיש נסעו מזה. מהו מזה, כיון שהם רואים אותך הן נעשין אכזרים. כי שמעתי אומרים נלכה דתינה, מהו דתינה אמרו רבותינו שהיה המלאך משמר דת יה. וילך יוסף אחר אחיו וגו', ויראו אותו מרחוק. עד שהוא רחוק מיל. ויאמרו איש אל אחיו. מי הם שמעון ולוי. הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגהו וגו'. אמר ר' יצחק המקרא אומר לך דרשני, מי אמר ונראה אלא הם אמרו לכו ונהרגהו, ורוח הקודש אומרת ונראה אותם, הם אמרו לכו ונהרגהו, והוא אמר והנה תסובינה אלומותיכם ונראה של מי עומד שלכם או שלי. ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם. למה שרוח הקודש אומרת למען הציל אותו מידם וגו', אילו היה ראובן יודע שהקב"ה כותב עליו הפסוק הזה, היה נוטלו על שכמו והיה מוליכו אל אביו. ויקחהו ושליכו אותו הבורה והבור רק אין בו מים. מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, מה עשה שמעון כיון שנתנו אותו לתוך הבור היה שמעון מצווה ומשליכים עליו אבנים גדולות כדי להורגו, אבל כשנפל הוא ביד יוסף היה יוסף זורק עליו פטומות. ויעברו אנשים מדינים וגו' והם מכרו אותו למצרים לפוטיפר וגו',

נעשו עליו שלש אוניות, כיון שנמכר התחילו הכל צווחין ווי, שנאמר ויהי בעת ההיא וירד יהודה על איזה חטייא ירד. ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן, כל מי שמתחיל במצוה ואינה גומרה גורם לעצמו לקבר אשתו ובניו וגורם עצמו לירידה, מי הוא זה, זה היה יהודה, שנאמר וירד יהודה. [ושמו חירה], אמר ר' יהודה בר סימון הוא חירה בימי יהודה, הוא חירם בימי שלמה, ומימיו הוא אוהב את השבט הזה, שכן הוא אומר רעהו העדולמי, ולהלן הוא אומר כי אהב היה חירם לדוד כל הימים (מלכים א' ה טו). ד"א וירא שם יהודה. יש שנאף ונשכר ויש שנאף והפסיד, יש שגנב ונשכר ויש שגנב והפסיד, יש שגנב ונשכר זה פנחס, יש שגנב והפסיד זה עכן, יש שנאף והפסיד זה זמרי, נאף ונשכר זה יהודה שממנו עמדו פרץ וחצרון שהן עתידין להעמיד לדוד ולמלך המשיח, שהוא עתיד לגאול את ישראל, ראה כמה עלילות הביא הקב"ה עד שלא העמיד מלך המשיח מיהודה, אותו שכתוב בו ונחה עליו רוח ה' (ישעיה יא ב).

Rembrandt, *Joseph tells his dreams*
Oil on paper (c. 1633)
Rijksmuseum, Amsterdam